

Archeologisch onderzoek in de Ottogracht 4, Gent (OVL)

Bru Marie-Anne, Vermeiren Geert & Steurbaut Peter

OVERDRUK UIT:

Kroniek Archaeologia Mediaevalis, Gent, 2015, nr. 38, p. 74-76.

De dwarscoupe op de binnenkoer leverde vooral een inzicht op het tuinpakket dat op de hele site voorkwam. Dit was herhaaldelijk verstoord door puinlagen en –kuilen van postmiddeleeuwse aard.

Met zowel de zuid- (in fundering en opbouw) alsook de westmuur (enkel in fundering) van de Pauli-vleugel in Doornikse kalksteen groeit het vermoeden dat beide een restant zijn van een omheiningsmuur van een groot areaal. Aan de hand van reeds een beperkt archiefonderzoek en het bestuderen van iconografische bronnen kan een voorzichtige conclusie geformuleerd worden dat de muren samengaan met de afsluitmuur van het voormalige Theresianenklooster in de Theresianenstraat. Wie langs daar wandelt ziet tot op een bepaalde hoogte ook de natuurstenen nog zitten. Het voormalige Karmelietessenklooster dat opgetrokken is in het midden van de 17de eeuw (1644), heeft haar areaal ommuurd en heeft dit gedaan met Doornikse kalksteen, een gidsfossiel voornamelijk voor middeleeuwse gebouwen. Waarschijnlijk moet de herkomst van deze stenen gezocht worden in het recupereren van deze materiaalsoort bij de afbraak tijdens de beeldenstormtijd van talrijke religieuze gebouwen zoals dat voor de Bijloke en de Sint-Veerlekerk onder andere het geval was. In 1783 werd het klooster verkocht onder Jozef II en vluchtten de karmelietessen naar Frankrijk om in 1790 terug naar Gent te komen.

Archeologisch onderzoek in de Ottogracht 4, Gent (OVL)

BRU MARIE-ANNE, VERMEIREN GEERT & STEURBAUT PETER

In de week van 9 september 2014 kon door de archeologen van Stadsarcheologie Gent een vlakdekkende opgraving uitgevoerd worden op de noordelijke speelplaats van het Secundair Kunstinstituut Ottogracht 4 (kad. afd. 2, sectie B, 751c) (opgravingsvergunning 2014/274), en dit met dank aan de Dienst Service en Logistiek en de Groendienst van de Stad Gent. Aangezien de Stad op haar terrein een nieuw scoutslokaal wil optrekken, kon voorafgaand aan de ingrepen in de bodem een onderzoek georganiseerd worden binnen de volledige voetafdruk die het nieuw te bouwen lokaal zou hebben.

Het bouwproject is gelegen op het domein van de voormalige abdij van Baudeloo waarvan de bewoningsgeschiedenis tenminste teruggaat tot in de 13de eeuw, met de aanwezigheid van een refugehuis. Na de vernietiging van de abdij in Sinaai aan het einde van de 16de eeuw, trok men definitief naar Gent. Stelselmatig werd het abdijcomplex uitgebreid en uitgebouwd.

Het oudste spoor dat tijdens de opgraving werd aangesneden was S7, een noordwest-zuidoost lopende bakstenen muur. Aangezien deze zich onder de grondwatertafel bevond was het niet mogelijk deze nauwkeurig te onderzoeken doch het ging om een tweesteensmuur met bakstenen van een groter formaat (27 cm) dan alle andere structuren op het terrein die in de late middeleeuwen moet gesitueerd worden.

Over de volledige lengte van het opgravingsvlak (ca. 16 m) liepen twee parallelle noordoost-zuidwest georiënteerde kaaimuren (S3 en S4) van een kanaaltje of “vaardeken”. Hun onderlinge binnenwerkse afstand was ca. 4.60 m. De kademuren waren tussen de 0.85 en 0.95 cm breed en kenden aan de binnenzijde telkens een quasi gelijkaardige opbouw. De zichtbare zijde bestond uit een parement van grote gehouwen blokken natuursteen waarop de frijnslag

goed zichtbaar was. De muren waren ca. 0.90-1.30 m hoog zichtbaar. Gemakshalve kon het verloop van het vaardeken ingedeeld worden in vier delen, telkens onderverdeeld door recentere tussenmuren. De grootte van de natuurstenen blokken varieerde naargelang de positie in het verloop van de muur. Zo waren ze in het meest zuidelijke deel (deel 1) groter dan in deel 3 en deel 4. In deel 1 was nog het litteken van een console zichtbaar in de oostelijke muur (S4) en in deel 3 zat nog een metalen ring in de westelijke muur (S3) waaraan bootjes zich konden vastmaken. De buitenzijde van de kademuuren was enkel zichtbaar bij S3, ter hoogte van deel 3. Het ging om een witstenen parement en een bakstenen fundering met drie versnijdingen.

Zicht op de beide kaaimuren van het vaardeken (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

In een tweede fase werd het vaardeken overwelfd met een bakstenen gewelf. Het gewelf was nergens meer bewaard, doch de aanzet was op verschillende plaatsen op beide muren zichtbaar. Het ging om een bakstenen gewelf met stenen van 23.5/24/24.5 x 10/10.5/11/12 x 5/5.5/6 cm en een beigewitte kalkmortel. Hier en daar waren sporen van een grijs witte

cementmortel, maar deze moet geassocieerd worden met recentere herstellingen. In diezelfde tweede fase kreeg het meest noordelijke deel (deel 4) geen overwelfing, maar eindigde de overwelfing van het derde deel in een aan de buitenwereld zichtbare afgewerkte boog in natuursteen.

Het noordelijke uiteinde van S4 kreeg dan in een derde fase een nieuwe laag gehouwen natuurstenen blokken (S14). In een veel latere fase werd binnen in het tweede deel een citerne ingebracht (ca. 3.85 op 4.00 m binnenwerks). Dit gebeurde door aan alle zijden een bakstenen (20.5 x 9/9.5 x 5/5.5 cm) muur in te brengen en deze vervolgens te cementeren. Ook op de bodem kwam een gecementeerde vloerplaat. De ruimte kreeg een tweedelige opdeling volgens het noordoost-zuidwest verloop. Aan beide zijden zat een gewelf dat rustte op centrale steunbogen ondersteund door een vierkante pijler. Zowel op de muren als de bodem zat een zwarte kleverige afzetting van het laatste gebruik. De huidige schoolvleugel is met een spaarboog over het volgestorte vaardeken gebouwd.

Uit deel 3 is uitgebreid materiaal verzameld uit de vulling van het vaardeken (S16). Deze pakketten stonden nog steeds permanent onder de grondwatertafel en bevatten heel veel botmateriaal, schelpen, leer en postmiddeleeuws aardewerk dat werd verzameld.

Parallel aan de meest zuidelijke kaaimuur S4 zat op ca. 2.68 m de muur S9. Deze liep parallel met S4 langs de delen 1, 2 en 3 om vervolgens met de noordwest-zuidoost lopende bakstenen muur S11 ingewerkt te zitten in de kaaimuur. Het baksteenformaat van S9 (21 x 9.5/10 x 4.5/5 cm) verraaft een jongere fase dan de kaaimuren. Ook de muur S11, die zowel ingewerkt zat met S4 als S9, was van hetzelfde formaat, doch deze leek gebouwd op de fundering van een oudere muur met grotere bakstenen (? x 12/12.5 x 5/5.5 cm). Het is niet duidelijk of deze

oudere fundering al dan niet ingewerkt zat in de hoeken. Meer naar het zuiden toe zat parallel aan S11 de noordwest-zuidoost lopende baksteenmuur S8. De bakstenen bovenbouw had stenen van 22/22.5 x 10/10.5 x 5 cm en was opgevoegd met een witte cement. Deze muur stond net als S11 op een oudere fundering met stenen van 24 x 11.5/12 x 5.5 cm die ingewerkt zat in de lange muur S9 en mogelijk ook in de kademuur S4.

Aan het noordoostelijke uiteinde van S9 liep de bakstenen muur S15 verder met stenen van 24.5 x 12 x 5/5.5 cm. Tegen zijn noordzijde was S12 aangebouwd, een recentere muur die ingewerkt zat met de noordwest-zuidoost lopende bakstenen muur S13. Beide waren opgebouwd met bakstenen van 21/22 x 10.5 x 5 cm met een beigewitte harde kalkmortel. Samen vormden ze een ruimte tegen S11 en ingewerkt in de laatste fase van de kaaimuur (S14) (zie hoger). De noordoostzijde (buitenzijde) van S13 was afgewerkt met een parement van blokken witte natuursteen.

Aan de hand van reeds een eerste rudimentair iconografisch en archivalisch onderzoek, gecombineerd met de archeologische resultaten kan gesteld worden dat het vaardeken dat in 1732 vermeld stond als “vaardeken binnen baudeloo” vermoedelijk in de 17de eeuw overwelfd en overbouwd door de vleugel, momenteel opgenomen in het schoolgebouw. Het is niet duidelijk of het om een oude Leie-arm dan wel een gegraven waterloop ging. Wel was het mogelijk om via dit vaardeken de abdij van Baudeloo, via de Leie en verder het Stekenevaardeken rechtstreeks te verbinden met hun moederabdij in Sinaai. Op oude plannen van die tijd is er ook sprake van een keuken die precies op deze locatie werd opgetrokken, maar die was geen lang leven gegund, daar er midden-eind 18de eeuw sprake is van het afbreken van het keukengebouw en het dempen van dit deel van het vaardeken. Een nauwgezet bouwhistorisch onderzoek van de voormalige abdijgebouwen, gekoppeld met deze en oudere archeologische registraties en getoetst aan de bestaande iconografie, moet dit verhaal vervolledigen.

Ten noorden van de kaaimuren zat nog een recente bakstenen citerne (S2) met bakstenen van 21 x 10 x 6 cm en met cement opgevoegd. Deze constructie was overwelfd en had bovenaan een vierkant stortgat. Hiertegen en –rond was S1 gebouwd, een oost-west lopende constructie die afhelde naar het westen, richting de huidige schoolvleugel. De bakstenen waren 21 x 10 x 5.5 cm en zowel binnen- als buitenzijde waren gecementeerd. De functie blijft nog een raadsel.

Overzichtsbeeld opgravingen (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)